

УДК 336.225.6

**КОРИГУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ УКРАЇНИ –
ЗАПОРУКА ЗМІНИ ЇЇ МІСЦЯ В ПЕРЕРОЗПОДІЛІ СВІТОВИХ
ЕКОНОМІЧНИХ СИЛ**

DOI 10.30838/ P.ES.2224.260319.30.415

Штефан Н. М., к.т.н.*НТУ «Дніпровська політехніка»*

У статті розглянуто структуру вітчизняної економіки, динаміку структури експорту та імпорту для визначення місця України і перспектив зміни його в процесі перерозподілу світових економічних сил. Ресурсна складова з незначним рівнем переробки продукції продовжує домінувати у структурі експортного потенціалу України. Дві третини експорту країни – це продукти рослинного походження, мінеральні продукти та недорогоцінні метали. Проведений аналіз визначив міжнародну спеціалізацію України як аграрної країни, яка торгує корисними копалинами та аграрною продукцією без переробки, що не дозволяє створювати високу додану вартість. Країна потребує не тільки технологічних змін, впровадження виробництва продукції з високою доданою вартістю, а й докорінних змін економічної політики, яка б врахувала удосконалення структурної, інституційної та фінансової складової і забезпечила впровадження інноваційної моделі розвитку країни, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. І Україна має безперечні переваги щодо розвинутої системи освіти, значного наукового базису, що в цілому являють собою більш значний інноваційний потенціал, ніж той, яким володіють інші країни з аналогічним ВВП. Тому для підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку необхідні не тільки кардинальні технологічні зміни, а й удосконалення економічної політики з метою збереження і розвитку основного надбання країни – людського капіталу. Метою дослідження є розробка і удосконалення системи оподаткування, як складової частини інституційного устрою країни, для збереження і розвитку людського капіталу країни як рушійної сили для зміни місця України при перерозподілі світових економічних сил. Примноження інноваційного людського капіталу та ефективне його використання у вітчизняній економіці дозволить підвищити інтелектуально-інноваційний потенціал України. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості їх використання під час формування відповідної законодавчої та нормативної бази.

Ключові слова: інституційні диспропорції; інноваційний потенціал; людський капітал

© Штефан Н. М., к.т.н., 2019

UDC 336.225.6

CORRECTION OF INSTITUTIONAL DISPROPORTIONS – THE KEY TO CHANGE THE ROLE OF UKRAINE IN THE REDISTRIBUTION OF THE WORLD ECONOMIC FORCES

DOI 10.30838/ P.ES.2224.260319.30.415

Shtefan N., PhD in Tech. Sc.*NTU "Dnipro University of Technology"*

The article deals with the structure of the domestic economy, the dynamics of the structure of exports and imports to determine the role of Ukraine and the prospects for its change in the process of redistribution of world economic forces. The resource component with a low level of product processing continues to dominate Ukraine's export potential. Two thirds of the country's exports are vegetable products, mineral products and precious metals. Conducted analysis determined the international specialization of Ukraine's economy as agriculturally orientated. The share of export articles which are the products with a low degree of processing is still significant, which prevents the creation of high added value within the economy of Ukraine. The country needs not only technological changes, introduction of production with high added value, but also fundamental changes in economic policy, which would take into account the improvement of the structural, institutional and financial component and ensured implementation of an innovative model of the country's development, increase of the competitiveness of Ukraine's economy in the world market. There are undeniable advantages such as a well-developed system of education, a significant scientific basis, and they are in general represent much more significant innovation potential than that of other countries with similar GDP. Therefore, in order to increase the competitiveness of the Ukrainian economy in the world market, Ukraine needs not only cardinal technological changes, but also the improvement of economic policy in order to preserve and develop the main achievement of the country - human capital. The aim of the study is to develop and improve the taxation system as an integral part of the institutional structure of the country, for the preservation and development of the human capital of the country as a driving force to change Ukraine's place in the redistribution of world economic forces. Increasing the innovative human capital and the effectiveness of its usage within the domestic economy will lead to the growth of intellectual and innovative potential of Ukraine. The practical significance of the results of the study is the possibility of their use during the formation of an appropriate legislative and regulatory basis.

Keywords: institutional disproportions; innovative potential; human capital

Актуальність проблеми. Кожна країна в світі має домінуючу спеціалізацію. Для України це - експорт сировини - основне джерело зовнішніх грошових надходжень. Входження України у ринкову

економіку супроводжувалося накопиченням первинного капіталу за рахунок продажу природних і створених в попередні роки ресурсів, часто за безцінь. Якщо не вживати ніяких дій щодо перебудови економіки країни, перетворення її інституційного середовища, то за Україною закріпиться місце аграрного експортера продукції з низькою доданою вартістю. Тому удосконалення інституційної та фінансової складової економічної політики країни є актуальною задачею сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку необхідні не тільки кардинальні технологічні зміни, впровадження виробництва продукції з високою доданою вартістю, а й удосконалення економічної політики (її інституційної та фінансової складової) з метою збереження і розвитку основного надбання країни – людського капіталу. Одним з головних чинників розвитку ринкової економіки є рівень розвитку інституційного середовища країни. Безперечно, одним із найбільш визнаних дослідників, що займався проблемами інституціоналізму є нобелівський лауреат Д. Норт [7]. В Україні інституційне середовище як умову ефективного функціонування інноваційного підприємництва досліджували Л. Довгань, І. Малик, В. Зянько [4]; питання формування та удосконалення інституційного базису процесу соціально-економічного розвитку, механізми забезпечення інституційних перетворень розглядались в роботах А. Гриценко [5], Р. Грінберга [3], А. Мельник [6], В. Полтерович [9] та інших. Проте постійний розвиток світової та вітчизняної економік, намагання України посилити свої позиції в світовому економічному просторі, вимагають подальшого вивчення цього питання.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка і обґрунтування удосконалення інституційної бази для збереження, примноження інноваційного людського капіталу та ефективного його використання у вітчизняній економіці, що дозволить підвищити інтелектуально-інноваційний потенціал України.

Виклад основного матеріалу. Ресурсна складова з незначним рівнем переробки продукції продовжує домінувати у структурі експортного потенціалу України. Дві третини експорту країни – це продукти рослинного походження, мінеральні продукти та недорогоцінні метали (табл.1).

Таблиця 1 – Товарна структура зовнішньої торгівлі України

Код і назва товарів	Експорт		Імпорт	
	Тис. дол.	% до загального обсягу	Тис. дол.	% до загального обсягу
РАЗОМ	43264736,0	100	49607173,9	100
Живі тварини, продукти тваринного походження	1108757,0	2.6	731549,5	1.5
Продукти рослинного походження	9215707,9	21.3	1368027,1	2.8
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4605666,2	10.6	266616,4	0.5
Готові харчові продукти	2826723,0	6.5	1935015,9	3.9
Мінеральні продукти	3947721,9	9.1	12504732,4	25.2
В тому числі: палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	790227,9	1.8	11699572,3	23.6
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1660611,8	3.8	6545865,2	13.2
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	561135,1	1.3	3245800,4	6.5
Шкури необроблені, шкіра вичинена	151973,2	0.4	251304,3	0.5
Деревина і вироби з деревини	1205909,2	2.8	250471,5	0.5
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	518033,7	1.2	954963,4	1.9
Текстильні матеріали та текстильні вироби	759500,6	1.8	1738662,6	3.5
Взуття, головні убори, парасольки	180442,7	0.4	267079,1	0.5
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	363935,7	0.8	651367,1	1.3
Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	103639,5	0.2	54595,9	0.1
Недорогоцінні метали та вироби з них	10124613,3	23.4	3012753,2	6.1
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4276832,1	9.9	9902622,9	20.0
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	625886,0	1.4	4182087,1	8.4
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	151566,7	0.4	782952,3	1.6
Різні промислові товари	721082,6	1.7	719921,2	1.5

Джерело: [11]

Структура вітчизняної економіки майже на 80% сформована із підприємств, що здійснюють первинну переробку сировини і випускають продукцію так званого «важкого машинобудування», призначеного для оснащення переробних і добувних галузей. [12] Крім того, технічна база більшості виробничих підприємств характеризується значним фізичним і моральним зносом (до 75% в деяких галузях). Це спричиняє високу ресурсо- та енергомісткість вітчизняної продукції, особливо зважаючи на постійне, не завжди виправдане, підвищення цін на енергоносії. Навіть, якщо вітчизняні підприємства успішно продають свою продукцію з незначним рівнем переробки на зовнішніх ринках, розвиток цих галузей

промисловості є екстенсивним варіантом економічного зростання. За обмеженості природних ресурсів такий шлях є згубним для національної економіки. Тим більше, що аналіз реального стану економічного розвитку України доказує вичерпаність екстенсивних факторів економічного зростання країни.

В той же час, аналіз динаміки структури імпорту показує зростання питомої ваги імпорту машин, обладнання, засобів наземного транспорту, літальних апаратів - продукції з високою доданою вартістю. Питома вага машин, обладнання та механізмів зросла з 13.4% від загального обсягу імпорту у 2010 році до 20.0% від загального обсягу імпорту у 2017 році. [11]

Поширення процесів взаємопроникнення економік у сучасному світі відбувається як на умовах взаємної вигідності, так і на основі конкурентної боротьби за ресурси та ринки.

Якщо відкрити ринки на існуючому рівні розвитку України, можна залишитись в міжнародній ієрархії на своєму теперішньому місці (на місці аграрної країни, яка торгує корисними копалинами та аграрною продукцією навіть без первинної переробки: зерно, насіння і т. і.), таким чином закріпивши свою міжнародну спеціалізацію, яка майже не дозволяє створювати додану вартість і не дає можливості достойно поповнювати бюджет країни. Основні тенденції розвитку світової економіки підтверджують, що економічне зростання можливе лише на основі інновацій.

Тому створення інноваційної господарської системи – невідкладна задача для України. Країна потребує не тільки технологічних змін, впровадження виробництва продукції з високою доданою вартістю, а й докорінних змін економічної політики, яка б врахувала удосконалення структурної, інституційної та фінансової складової і забезпечила впровадження інноваційної моделі розвитку країни, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку.

При цьому слід враховувати, що Україна має добре розвинену систему освіти, значний науковий базис, а також деякі технологічні ноу-хау, що успішно втілені в окремих сферах. Такі переваги в цілому являють собою більш значний інноваційний потенціал, ніж той, яким на сьогодні володіють інші країни з аналогічним ВВП. Питання залишається в тому, наскільки ефективно Україна зможе використовувати цю порівняльну перевагу, як швидко та якісно створиться система умов поширення інноваційної діяльності в цілому.

Але тенденція останніх років показує негативні явища стосовно розвитку наукових досліджень та впровадження їх результатів в діяльність суб'єктів господарювання. Так, обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт за часів незалежності України знизився з 1.36% ВВП у 1996 році до 0.64% ВВП у 2015 році.[13] Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції також має негативну тенденцію і знизилась з 9.4% у 2000 році до 1.4% у 2015 році і до 0.7% у 2017 році. [11]

Якщо розглянути обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності за аналогічний період, то можна відмітити, що від 70% до 90% від всіх витрат на інноваційну діяльність спрямовується на придбання машин обладнання та програмного забезпечення. [13] Починаючи з 2007 року на підготовку виробництва для впровадження інновацій кошти не виділялись.

Позитивні і негативні риси розвитку економіки України можна узагальнити наступним чином (таблиця 2).

Таблиця 2 – Фактори розвитку економіки України

Позитивні фактори	Негативні фактори
Географічне розташування країни	
Транспортні коридори між країнами Європи і Азії	Кордон з країною-агресором
Наявність багатогалузевої інфраструктури	
Більшою частиною отримано у спадок від СРСР	Штучна спеціалізація в деяких галузях. Характерний розвиток лише окремих галузей виробництва, які є ресурсозатратними, виробництво, в основному, сировинної продукції.
Частково створена за останні роки (військово-промисловий комплекс)	Орієнтована на військові дії
Багата сировинна база	
У надрах України виявлено майже 20 тис. родовищ	Переважно екстенсивний шлях розвитку добувної галузі
Унікальні черноземи	
Розвиток сільського господарства	Неефективне ведення сільського господарства
Наявність людського капіталу	
Високий рівень освіти	Заниженість ціни людської праці
Висока здатність до інновацій	Відтік капіталу до країн з більш високим рівнем життя
	Інтелектуальний інвестор (донор) для інших країн

Джерело: авторська розробка

Інтегральним показником стану, в якому знаходиться вся економічна система України, є її рейтинги у глобальному інноваційному індексі та в індексі глобальної конкурентоспроможності. Субіндекси

можуть допомогти у визначенні проблем і шляхів їх подолання (табл. 3 та 4).

Таблиця 3 – Інноваційний розвиток України за міжнародними показниками інноваційності (позиція в рейтингу)

Назва показника	2015	2016	2017	2018
Глобальний інноваційний індекс	64	56	50	43
інститути	98	101	101	107
людський капітал і дослідження	36	40	41	43
інфраструктура	112	99	90	89
ринковий досвід	89	75	81	89
бізнесовий досвід	78	73	51	46
науково-практичні результати	34	33	32	27
результати творчої діяльності	75	58	49	45

Джерело: [2]

Таблиця 4 – Позиція України за індексом глобальної конкурентоспроможності

Індекс глобальної конкурентоспроможності	2015-2016 140 країн	2016-2017 138 країн	2017-2018 137 країн
Основні вимоги	102	102	96
Інституції	130	129	118
Інфраструктура	69	75	78
Макроекономічне середовище	134	128	121
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53
Підсилюючі продуктивності	65	74	70
Вища освіта і професійна підготовка	34	33	35
Ефективність ринку товарів	106	108	101
Ефективність ринку праці	56	73	86
Розвиток фінансового ринку	121	130	120
Технологічна готовність	86	85	81
Розмір ринку	45	47	47
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90
Інновації	52	54	61

Джерело: [8]

Як можна відмітити з даних табл.3 та 4, Україна втрачає позиції за складовими «Людський капітал та дослідження» та «Інститути» в Глобальному інноваційному індексі та найбільш суттєво втрачено позицій за складовою «Ефективність ринку праці» у глобальному індексі конкурентоспроможності – 30 пунктів. Також суттєве зниження позицій зі складової «Інновації» та «Інфраструктура».

Можна зробити висновок, що перебудова економіки повинна базуватись на засадах інноваційності з переходом на інтенсивний шлях розвитку шляхом ефективного використання людського капіталу, як однієї із потужних складових підвищення ефективності економічної системи країни.

В процесі використання людський капітал постійно збагачується (вища освіта, підвищення кваліфікації), удосконалюється, тому знос цього виду капіталу відбувається повільніше порівняно з фізичним капіталом. Якщо розглянути знос капіталу детальніше (моральний та фізичний знос), то відносно людського капіталу можна застосувати поняття фізичний знос і «моральне удосконалення» (тієї його частини, що постійно удосконалюється шляхом підвищення кваліфікації, здобуття вищого рівня освіти, впровадження в свою життєдіяльність досягнень науково-технічного прогресу). Період інвестиційних вкладень в людину триває від 12 років - середня освіта, до 17 років – вища освіта, до 20 років – рівень PhD. Максимально людина досягає при цьому 26-28 років. Термін працездатності (функціонування людського капіталу) складає мінімум 30 років (до настання пенсійного віку, який постійно збільшується); в залежності від індивідуальних інтересів людини може бути більше. Тому термін віддачі людського капіталу як мінімум у 1.5 рази більше терміну навчання.

Тому, пріоритетом держави повинні стати інвестиції в людський капітал, необхідно перейти від знищення інтелектуального капіталу до його підтримки, розвитку і стимулювання інтелектуально – інноваційної діяльності.

Економічний розвиток країни може стримуватися як ресурсними (природними, людськими та фінансовими) і технологічними, так і інституційно-організаційними обмеженнями.

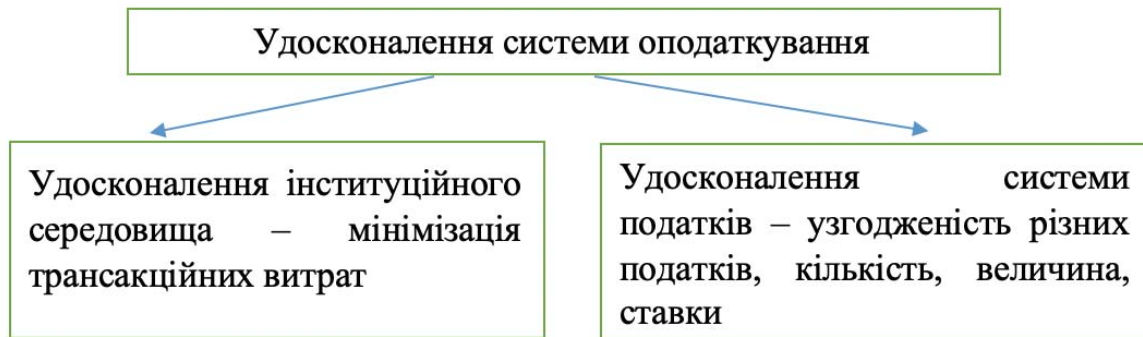
Складові оцінки ефективності економічної системи – це:

- економічна ефективність;
- соціально – економічна ефективність;
- інституціональна ефективність.

Успішний розвиток національної економіки залежить не тільки від оптимального використання обмежених ресурсів різного типу, а й від удосконалення системи економічних інституцій, а саме від удосконалення системи стимулів та мотивів, що впливають на економічну поведінку суб'єктів господарювання.

Монополізація ринків, вплив олігархів на політику і економіку країни, зменшення (і, навіть, знищення) середнього класу, військовий конфлікт- все це тільки поглиблює інституційні диспропорції, що формувались останніми роками і закріплювали за Україною статусу сировинного експортера і технологічно відсталої країни (яка ще 25 років назад була космічною державою).

Система оподаткування – складова частина інституційного устрою країни. Удосконалення системи оподаткування повинно здійснюватися у двох напрямках (рис.1).

*Рис.1 Удосконалення системи оподаткування
Джерело: авторська розробка*

Податкові трансакційні витрати – це витрати, які несе бізнес у зв'язку із процедурами сплати податків. Впровадження електронної системи сплати податків мінімізує контакти бізнесу і податківців (до тих пір, поки не виникає проблемних питань, які майже ніколи не вирішуються на користь бізнесу).

Одним із напрямків удосконалення системи оподаткування є введення прогресивної ставки ЄСВ. Уряд планує збільшення надходжень до бюджету шляхом підвищення мінімальної заробітної плати і, таким чином, підвищення бази для розрахування ЄСВ у разі підвищення мінімальної заробітної плати.

Мінімальна заробітна плата у 2018 році становить 3723 грн. В 2019 році планується збільшення мінімальної заробітної плати до 4 170 грн. Таким чином, враховуючи кількість зайнятого населення працездатного віку (табл.5) та ставку ЄСВ, можна визначити додаткові надходження до державного бюджету (Нбюдж), припускаючи, що всі працюючі отримують мінімальну заробітну плату.

$$\text{Нбюдж} = (Z_{\min}^{2019} - Z_{\min}^{2018}) \times \text{ЄСВ} \times K_{\text{нас}} \quad (1)$$

$$\text{Нбюдж} = (4170 - 3723) \times 0.22 \times 15495.9 = 1534094.1 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, планується, що бюджет додатково отримає 1.534 млрд. гривень. При цьому більшість навантаження, як завжди, припаде на основну масу населення з мінімальним рівнем заробітної плати. Підвищення рівня мінімальної заробітної плати декларується державою як один з напрямів боротьби з тіньовою економікою.

Таблиця 5 – Основні показники ринку праці

Рік	Економічно активне населення				Зайняте населення			
	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,1	15 495,9	64,5

Джерело: [14]

Для розрахування додаткових надходжень до бюджету при впровадженні прогресивної ставки ЄСВ, визначимо питому вагу працюючих на державних підприємствах (табл.6). На державних підприємствах висвітлюється вся сума заробітної плати робітника, а не тільки мінімальна заробітна плата, як намагаються робити більшість приватних підприємств. Питома вага державних підприємств і організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування за даними таблиці 6 дорівнює 27.1%. Передбачимо, що половина працюючих на державних підприємствах отримує середню заробітну плату (на рівні 9300 грн), друга половина - мінімальну. При цьому можна зауважити, що розрахунок буде заниженим, тому що не всі приватні підприємства, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю виплачують своїм робітникам і показують у звітності тільки мінімальну заробітну плату.

Таблиця 6 – Кількість працівників за організаційно-правовими формами господарювання та видами економічної діяльності у 2017 році

	Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	Питома вага, %
Усього	7 679,4	100
У тому числі за організаційно-правовими формами господарювання, %		
Державні підприємства		3,3
Комунальні підприємства		3,9
Акціонерні товариства		11,9
Товариства з обмеженою відповідальністю		25,3
Філії (інші відокремлені підрозділи)		11,3
Приватні підприємства		3,3
Органи державної влади		7,8
Органи місцевого самоврядування		6,2
Державна організація (установа, заклад)		8,8
Комунальна організація (установа, заклад)		13,8
Інші організаційно-правові форми господарювання		4,4

Джерело: [10]

Таким чином, надходження до бюджету при впровадженні прогресивної ставки ЄСВ ($N_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}}$) наступні:

$$N_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}} = Z_{\text{мін}}^{2018} \times \text{ЄСВ} \times (K_{\text{недерж}} + K_{\text{держ}}^{\text{пол}}) + Z_{\text{сер}}^{2018} \times (\text{ЄСВ} + 2) \times K_{\text{держ}}^{\text{пол}} + Z_{\text{в}} \times (\text{ЄСВ} + 8) \times K_{\text{в}}, \quad (2)$$

Де $K_{\text{недерж}}$ – кількість працюючих на недержавних підприємствах,
 $K_{\text{в}}$ – кількість працюючих, які отримують високу заробітну плату.

$Z_{\text{в}}$ – заробітна плата, яка є вищою за 50 000 грн.

В розрахунку було застосовано саме 50 000 грн, щоб не порушувати вимогу закону щодо максимальної величини бази нарахування єдиного соціального внеску, яка визначається як максимальна сума доходу застрахованої особи на місяць, що дорівнює 15 розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом [1].

$$N_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}} = 3723 \times 0.22 \times 15495.9 \times (0.7 + 0.27 \times 0.5) + 9300 \times 0.24 \times 15495.9 \times 0.271 \times 0.5 + 50000 \times 0.3 \times 0.029 \times 15495.9 = 22025113 \text{ тис.грн}$$

Додаткові надходження до бюджету при впровадженні прогресивної ставки ЄСВ ($DN_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}}$) наступні:

$$DN_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}} = N_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}} - N_{\text{бюдж}}^{\text{р}}, \quad (3)$$

де $N_{\text{бюдж}}^{\text{р}}$ – надходження до бюджету з однаковою ставкою ЄСВ для всіх категорій працюючих і мінімальною заробітною платою на рівні 2018 року.

$$DN_{\text{бюдж}}^{\text{прогр}} = 22025113 - 3723 \times 15495.9 \times 0.22 = 22025113 - 12692071 = 9333042 \text{ тис.грн.}$$

Як можна побачити з отриманих результатів, різниця відчутна. При цьому чергове підвищення мінімальної заробітної плати не зрівняє остаточно заробітну плату освітян, лікарів із зарплатою прибиральниць, двірників та інших некваліфікованих професій. Дешева робоча сила дає власникам підприємств можливість отримувати прибуток і бути конкурентоспроможним на ринку лише за рахунок цього фактору. В таких умовах у них немає стимулів інвестувати у технологічний розвиток виробництва.

Нині вже багато вітчизняних науковців вказують на те, що причина багатьох проблем економічної динаміки – у недосконалості системи стимулів та мотивів, що вирішальним чином впливають на економічну поведінку учасників ринку.

Визначені результати вказують на те, що формуванню людського капіталу перешкоджає низький рівень життя та охорони здоров'я; відсутність зв'язку між якістю робочої сили та оплатою праці; невідповідність кількісних показників освіченості населення якісним; повільні темпи адаптації ринку праці до змін економічної кон'юнктури, що, з одного боку, гальмує зростання потреби в людському капіталі, а з іншого – не створює фундаменту його формування.

Висновки. Таким чином, програмування інституційних змін, коригування інституційних диспропорцій є основою економічної перебудови країни. Для подальшого успішного розвитку України, зміни її місця при перерозподілу світових економічних сил необхідні наступні кроки:

- перехід від сировинної моделі з дешевою робочою силою до моделі високотехнологічного інноваційного зростання економіки,
- збереження і розвиток людського капіталу;
- удосконалення системи стимулів та мотивів, що вирішальним чином впливають на економічну поведінку учасників ринку,
- удосконалення податкової системи з точки зору зв'язку між якістю робочої сили, оплати її праці та відрахувань до бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 40-41, ст.383)
2. Global innovation Index. – [Електронний ресурс]- Режим доступу: - <http://www.global-innovationindex.org/>
3. Грінберг Р.М. Інституційні уроки ринкових трансформацій / Р. М. Грінберг // Економіка України. - 2012. - № 1. - С. 27-38.
4. Зянько В. Інституціональне середовище як умова ефективного функціонування інноваційного підприємництва / В. Зянько // Наукові праці ДонНТУ (Серія економічна). — 2006. — Вип. 103–1. — С. 210–216.
5. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: монографія/ за ред. чл.-кор. НАН України Гриценко А.А.: НАН України, ДУ «Інститут економічного прогнозування НАН України».-К.-2015.344с.
6. Мельник Т. М. Інституційні чинники економічного розвитку: теорія і практика / Т. М. Мельник // Вісник Донецького національного університету, Серія: Економіка і право. Вип. 2, Т. 1. – 2010. – С. 245-250.

7. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А. Н. Нестеренко. - М. : Фонд "Начала", 1997. - 180 с.
8. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності.- [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciia-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
9. Полтерович В. Общий институциональный анализ и проектирование реформ / В.Полтерович // Журнал новой экономической ассоциации. – 2013. – №1(17). – С.185-188.
10. Праця України у 2017 році. Державна служба статистики України.- Київ ТОВ Видавництво “Август Трейд”. - 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_pu2017_pdf.pdf
11. World Intellectual property organization. Retrieved from: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018-profile52.pdf
12. Статистична інформація. Економічна статистика України/ Зовнішньоекономічна діяльність. - [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Статистична інформація. Економічна статистика України / Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності. – [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Статистична інформація. Економічна статистика України / Наука, технології та інновації.- [Електронний ресурс]- Режим доступу: - <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. Статистична інформація. Економічна статистика України / Демографічна та соціальна статистика / Ринок праці / Зайнятість та безробіття . - Основні показники ринку праці. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pivyshchennia pensii” [The Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing Pensions” (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, №40-41, st.383.
2. Global innovation Index. (n.d.). Retrieved from <http://www.global-innovationindex.org/>
3. Hrinberh R.M. (2012). Instytutsiini uroky rynkovykh transformatsii [Institutional lessons of market transformations]. *Ekonomika Ukrainy-Ukraine economy*, 1, 27-38 [in Ukrainian].
4. Zianko V. (2006). Instytutsiine seredovyshche yak umova efektyvnoho funktsionuvannia innovatsiinoho pidpriemnytstva [Institutional environment as a condition for effective

- functioning of innovative entrepreneurship]. *Naukovi pratsi DonNTU - Scientific works DonNTU*, 103-1, 210-216 [in Ukrainian].
5. Hrytsenko A.A. (2015). *Instytutsiini transformatsii sotsialno-ekonomichnoi systemy Ukrainy* [Institutional transformations of the socio-economic system of Ukraine]. Kyiv: NAN Ukrainy, DU "Instytut ekonomichnoho prohnozuvannia NAN Ukrainy [in Ukrainian].
 6. Melnik T.M. (2010). *Instytutsiini chynnyky ekonomichnoho rozvytku: teoriia i praktyka* [Institutional factors of economic development: theory and practice]. *Visnyk Donetskoho Natsionalnoho Universitetu, Serii "Ekonomika i pravo - Bulletin of Donetsk National University, Series: Economics and Law*, 1, 245-250 [in Ukrainian].
 7. Nort D. (1997). *Instytuty, instytutsionalny zminy s funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, institutional changes and the functioning of the economy]. (A.N.Nesterenko, Trans). Moscow: Fond Nachala" [in Russian].
 8. *Pozyttsiia Ukrainy v reitynhu krain svitu za indeksom hlobalnoi konkurentispromozhnosti* [The position of Ukraine in the world ranking according to the index of global competitiveness]. (n.d.). Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciia-ukrayiny-v-reityngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentispromozhnosti-2>
 9. Polterovich V. (2013). *Obshchii intyutsinalnyi analiz i proektirovaniie reform* [General institutional analysis and reform design]. *Zhurnal novoi ekonomicheskoi assotsiatsii - Journal of New Economic Association*, 1(17), 185-188 [in Russian].
 10. *Pratsia Ukrainy u 2017 rotsi. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [The work of Ukraine in 2017. The State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_pu2017_pdf.pdf
 11. World Intellectual Property Organisation. Retrieved from: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018-profile52.pdf
 12. *Statystychna informatsiia. Ekonomichna statystyka Ukrainy. Zovnishnioekonomichna diialnist* [Statistical information. Economic statistics of Ukraine / Foreign economic activity]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
 13. *Statystychna informatsiia. Ekonomichna statystyka Ukrainy. Obciach realizovanoi promyslovoi prodyktsii za vydamy diialnosti* [Statistical information. Economic statistics of Ukraine / Volume of sold industrial products by type of activity]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
 14. *Statystychna informatsiia. Ekonomichna statystyka Ukrainy. Nauka, tekhnolohii ta innovatsii* [Statistical information. Economic statistics of Ukraine / Science, technology and innovation] Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
 15. *Statystychna informatsiia. Ekonomichna statystyka Ukrainy. Demohrafichna ta sotsialna statystyka* [Statistical information. Economic statistics of Ukraine / Demographic and social statistics] Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>